

Szakály Sándor:

MAGYAR KATONAPOLITIKA ÉS HADERŐSZERVEZÉS A FORRADALMAK (1918–1919) KORÁBAN

Révész Tamás: Nem akartak katonát látni? című könyvéről

Talán illendő előrebocsátania a recenzensnek, hogy némi elfogultsággal bír a kötet szerzője iránt, hiszen általános iskolás korától (!) kísérhette végig (had)történelmi érdeklődését, és igyekezett a maga szerény eszközeivel elősegíteni a mára már egyértelműen igazolat, nevezetesen azt, hogy Révész Tamás tehetséges és kortársai között kiemelkedő szorgalmú, képességű (had)történész.

A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének fiatal kutatója – aki a Lendület Trianon 100 Kutatócsoport tagja is – 2019-ben közreadott munkájában Magyarország 1918–1919-es forradalmi időszakának katonapolitikai elképzeléseit, az önálló magyar állam haderőszervezésének történéseit és az 1918–1919-es háborús időszak katonai eseményeit vizsgálja.

Könyve címeként a Károlyi Mihály gróf vezette kormányban – alig néhány napig – hadügyminiszeri tisztséget betöltött Linder Béla tüzértörzskari ezredes sokat idézett mondatát – „Nem akarok többé katonát látni...!” – választotta, annak tartalmát megtartva, de kérdőjellel zárva azt.

Jogos-e a kérdőjel? – tehetjük fel a kérdést. Azt hiszem, igen, hiszen a szerző könyvének első részében arra keresi a választ, hogy vajon a különböző időszakokban miként is értékelték Károlyi Mihály, majd az 1919. március 21-én létrejött Magyarországi Tanácsköztársaság katonapolitikai elképzeléseit, haderőszervezési kísérleteit. Igazak-e vajon azok a vélekedések, állítások, miszerint – a képességei és tehetsége okán politikusnak is csak szemlesütve nevezhető – Károlyi Mihály gróf és társai nem tartották fontosnak az önállóvá váló Magyarország – 1918. november 16-ától Magyar Népköztársaság – haderejének a megszervezését; illetve mennyire igazak azok az állítások, hogy az ő tevékenységük miatt nem jött, nem jöhetett létre tényleges katonai erő Magyarországon.

Révész Tamás nem a korabeli és későbbi vélekedések alapján, hanem a korabeli források – amelyeknek igen széles

körét dolgozta fel – és a különböző szakirodalmi munkák elemzése után fogalmazta meg a véleményét. Utóbbit úgy lehetne összefoglalni – legalábbis a recenzens így látja –, hogy nem szándékosság, sokkal inkább a megfelelő felkészültségű „katonapolitikusok” hiánya és a haderőszerzés kérdéseiben teljesen járatlan politikusok tevékenysége okozta a kudarcot.

A háborús vereség következtében a soknemzetiségű Osztrák–Magyar Monarchia szétesett, és a Magyar Királyságból kiválni szándékozó nemzetiségek – 1910-ben a Magyar Királyság lakosságának mintegy 46 százaléka! – lépései teljes mértékben ellehetlenítették a haderőszerzést. Kísérletek természetesen voltak. A Linder Bélánál felkészültebb és öt szakmailag messze felülmúló Bartha Albert vezérkari alezredes hadügyminisztersége idején – ami szintén csak néhány hétig tartott – kísérlet történt a haderő megszervezésére, de az a Pogány József szociáldemokrata újságíró, politikus „vezényelte” katonatanácsok ellenállásán megbukott.

Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a frontokról hazatérő csapat- és seregtestek többsége nem a fegyelmezetten, zárt kötelékben visszatérők közé volt sorolható, és a köteléken kívül hazaérkező katonák a legkevésbé sem kívántak tovább „katonáskodni”.

A belgrádi katonai konvenció ugyanakkor Magyarország számára csak olyan létszámú katonai erő felállítását engedélyezte, amely a belső rend fenntartására lett volna elegendő, de még azt a létszámot sem sikerült fegyverben tartani.

A kormány – az ország belső helyzetére való tekintettel – a hazatérő katonatömegek leszerelését látta a legfontosabbnak. A volt közös (császári és királyi), illetve honvéd alakulatok tisztjei is úgy vélték, hogy a meglazult fegyelem, a hiányos fegyverzet és felszerelés okán jobb, ha a háborútól megcsömörlött legénység minél előbb hazatér.

Am a leszerelés és a hazatérés is komoly gondokat okozott, hiszen az ország területének jelentős részét idegen hatalmak katonai alakulatai tartották megszállva, így a megszállt területekre való hazautazás nemhogy nem egyszerű, de számos esetben kockázatos is volt.

Mi lehetett volna a megoldás? Erre nem lehet igazán helyes választ adni, de az biztos, hogy szükség lett volna a nehéz helyzetben is fegyelmezett, megfelelő létszámú és fegyverzetű haderőre, amely az ország helyzetén – főleg a későbbiek során – javíthatott volna.

1919 elejére rájött a politikát irányítók többsége, hogy a különböző, nem sorozott haderőre vonatkozó elképzeléseik kudarcot vallottak, ugyanakkor a „régimódra” való visszatérés már nem lenne egyszerű. Időközben az is kiderült, az ún. „antantbarátság” nem hozott semmit az országnak.

A teljes politikai, gazdasági és katonai csőd egyre közelebb került, amikor is a politikai életben 1918 novemberétől megjelent kommunisták – a Magyarországi Szociáldemokrata Párt velük együttműködni hajlandó/akaró tagjaival együtt – átvették a hatalmat, amelyet hosszú ideig illet forradalomnak nevezni, miközben nem többről, mint egyszerű puccsról volt szó.

A kommunisták – nevezzük így a nevében előbb Magyarországi Szocialista Párt, majd Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja tagjait – a haderő kérdésében továbbra is az önkéntességet tartották célravezetőnek, és a szovjet-oroszországi tapasztalatokat gondolták adoptálni, ami a tisztí rendfokozatok eltörlésében, a parancsnokok választásában stb. nyilvánult meg. Kiderült azonban, hogy ez a rendszer életképtelen. A román, majd a cseh-szlovák haderő támadása után nyilvánvalóvá vált, hogy vissza kell térni – ha eredményt akarnak elérni – a régi rendszerhez.

A kezdeti toborzási akciók, a munkásalakulatok felállítása nem hozott érdemi sikert. Jött a sorozás. Utóbbi is nehezen ment, hiszen nem voltak olyan tömegek, akik katonáskodni szerettek volna. Az eszmei megközelítést – a proletárok nem harcolnak egymás ellen, a saját

burzsujai ellen kell fordítaniuk a fegyvereiket stb. – felülírta a gyakorlat. A román „proletárok” nem a bojáraik, a cseh „proletárok” nem a burzsujai ellen fordították a fegyvereiket, hanem még nagyobb részt igyekeztek elfoglalni Magyarország területéből. A Magyarországi Tanácsköztársaság – később már Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság – politikai vezetése is rájött arra, hogy a nemzeti célok hangoztatása talán még segíthet, ha azok az ország megvédését, az elfoglalt területek visszaszerzését jelentik.

A – nevében – Vörös Hadsereg 1919. május–júniusi sikerei azonban csak szerény lehetőséget villantottak fel. A „régis tisztek” vezette csapatok egyre inkább szembesültek a fegyverzeti, ruházati gondokkal és a kiképzetlen munkásalakulatok harci kedvének elpárolgásával. Az összeomlás elkerülhetetlennek látszott, és be is következett.

A Magyarországi Tanácsköztársaság 1919. augusztus 1-jén megszűnt létezni, Vörös Hadserege szétesett. A katonák egy része hazament, mások román fogságba kerültek, illetve voltak, akik a Szegeden létrejött Nemzeti Hadsereghez csatlakoztak. Az ország addig még meg nem szállt területeinek nagy része pedig román, illetve cseh-szlovák fennhatóság alá került.

A szerző a recenzius által felvázoltakat alaposan és részletesen bontotta ki könyvében, amelyben – ahogy mondani szokták – nemzetközi összehasonlításokat is tett: főleg a (világ-) háború befejezése utáni helyzetet összevetve osztrák és német példákkal. Ezekből egyértelművé válik, hogy a vesztes államok esetében nagyon hasonló viszonyok voltak jellemzők a leszerelést, az új haderőszervezést és a forradalmi (?) helyzetet illetően.

Összegzésként elmondható, hogy Révész Tamás a szombathelyi repülőtér történetéről, illetve Petróczy Istvánról írt könyvei után újabb munkájával bizonyította tehetségét és szakmai elkötelezettségét.

Végezetül, megismételem korábbi véleményemet: hasznos, jól megírt, új kutatási eredményeket közreadó kötetet vehet a kezébe a téma iránt érdeklődő olvasó, s talán a kutatók figyelme is ráirányul 1918–1919 történetére, amely néhány évtizede még elhanyagolt terület volt.

Révész Tamás: Nem akartak katonát látni? A magyar állam és hadserege 1918–1919-ben. Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések sorozat, 4. kötet – Trianon-dokumentumok és -tanulmányok. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2019, 289 oldal